

Використана література:

1. Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення відповідальності за фальсифікацію або обіг фальсифікованих лікарських засобів" № 5065-VI від 5 липня 2012 року.
2. Проект Закону України "Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо скасування кримінальної відповідальності за порушення встановленого порядку доклінічного вивчення, клінічних випробувань і державної реєстрації лікарських засобів", поданий народним депутатом України Харлімом В.М., реєстраційний номер 11129 від 30.08.2012 року.
3. Кримінальний кодекс України 2001 р.: проблеми застосування і перспективи удосконалення. Тези доповідей та повідомлень учасників Міжнародного симпозиуму, м. Львів, 21 - 22 вересня 2012 року. - С. 52 - 57.
4. Мельник М.І. Вступне слово до видання: Швець В.Д., Грицак В.М., Василькевич Я.І., Гацелок В.О. Законодавча реалізація кримінально-правової політики: аналіз законопроектної діяльності Верховної Ради України V скликання з питань кримінального права / Вступне слово проф. Мельника М.І. - К.: Атіка, 2008. - 244 с.
5. Конвенція Ради Європи "Про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я" // Закон України "Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про підроблення медичної продукції та подібні злочини, що загрожують охороні здоров'я" № 4908-VI від 07.06.2012 р.
6. 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13 - 14 жовт. 2011 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. - Х.: Право, 2011.
7. Порядок проведення доклінічного вивчення лікарських засобів та експертизи матеріалів доклінічного вивчення лікарських засобів, затверджений наказом МОЗ України № 944 від 14.12.2009 р.

УДК 351.743

С.М. Пашков

ПРАВОВА ПРИРОДА МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ОЦІНКИ МАЙНА

У статті аналізуються можливість і доцільність безпосереднього використання міжнародних стандартів оцінки майна вітчизняними суб'єктами оціночної діяльності. Робота є частиною комплексного дослідження правового регулювання оціночної діяльності в Україні.

Ключові слова: *оціночна діяльність; міжнародні стандарти оцінки; міжнародне право; суб'єкти оціночної діяльності.*

В статье анализируются возможность и целесообразность непосредственного использования международных стандартов оценки имущества отечественными субъектами оценочной деятельности. Работа является

частию комплексного дослідження правового регулювання оціночної діяльності в Україні.

Ключевые слова: *оціночна діяльність; міжнародні стандарти оцінки; міжнародне право; суб'єкти оціночної діяльності.*

In the article possibility and expediency of the direct use of international standards of property estimation are analysed by the home subjects of evaluation activity. Work is part of complex research of the legal adjusting of evaluation activity in Ukraine.

Key words: *evaluation activity; international standards of estimation; international law; subjects of evaluation activity.*

Оціночна діяльність в сучасних умовах потребує удосконалення. Про це свідчить низка законопроектів, які розглядалися Верховною Радою України протягом 5-го і 6-го скликань [1], ініціативи Фонду державного майна України [2] тощо. В статті 23 Закону України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" одним з напрямків державного регулювання оціночної діяльності проголошено "впровадження в практику оціночної діяльності міжнародних норм та правил оцінки майна" [3].

Мета цієї публікації - через аналіз певних міжнародних документів з'ясувати можливість і доцільність впровадження міжнародних норм і правил в практику вітчизняних суб'єктів оціночної діяльності.

По-перше, що представляють собою "міжнародні стандарти", ким вони сформульовані та прийняті? Здебільшого в літературі мова йде про міжнародні стандарти, розроблені й запроваджені Міжнародним комітетом по стандартам оцінки (далі - МКСО, або IVSC). Найбільш цитованими з них є: Стандарт 1 ("Ринкова вартість як база оцінки"); Стандарт 2 ("Бази оцінки, відмінні від ринкової вартості"); Стандарт 3 ("Оцінка в цілях фінансової звітності і суміжної документації"); Стандарт 4 ("Оцінка позикового забезпечення, закладу і забезпечення боргових зобов'язань"). Міжнародні стандарти оцінки (далі - МСО) є комплексним документом. Вони визначають 16 базових видів вартості, більше 30 спеціальних термінів; 27 статей стандартів присвячено правилам розкриття оцінювачами інформації про проведену оцінку і коректному складанню підсумкових звітів; близько 60 положень стандартів містять докладні правила, що встановлюють, який вид вартості і відповідний йому метод обчислення даного виду вартості слід застосовувати оцінювачам при оцінці різних майнових активів [4, с. 2].

Встановлені стандартами правила є системою взаємопов'язаних норм, яка визначається, в першу чергу, структурою побудови норм

кожного із стандартів. Розділи стандартів складені в певній послідовності: призначення стандарту і сфери його застосування; визначення термінології; послідовність проведення оцінки; методологія визначення того або іншого базового виду вартості. Самостійний розділ кожного стандарту присвячений правилам складання звіту про проведену оцінку. Вказана структура повторюється для кожного з чотирьох стандартів, що в цілому робить Міжнародні стандарти оцінки єдиним збалансованим і повноцінним актом.

МСО в редакції 1994 р. видавалися російською мовою, а зі всіма змінами, авторськими коментарями, додатками і глосарієм були видані в 2000 р. [5]. Наступні зміни в МСО стали наслідком глобальної гармонізації, досягнутої в 2000 р. між представниками різних дисциплін, що відносяться до фінансового менеджменту, а саме: інвесторами і фахівцями з цінних паперів, які входять в Міжнародне об'єднання організацій по цінним паперам (IOSCO), бухгалтерами, які працюють згідно Міжнародних стандартів фінансової звітності (IAS), і оцінювачами, у яких крім МКСО до 2000 р. особливо міцні позиції займала Європейська група асоціацій оцінювачів (TeGoVa).

На Міжнародному форумі оцінювачів "Оцінка активів на глобалізованих ринках" (м. Бангкок, Таїланд, 2-4 жовтня 2001 р.) були обговорені питання розвитку оціночної діяльності у світовому масштабі, ролі МСО в розвитку транскордонних оцінок. Форуму передувало засідання Генеральної Асамблеї МКСО, на якому були розглянуті основні напрями розвитку міжнародних стандартів оцінки і підготовки остаточної редакції МСО в 2003 р. Було вирішено, що тільки МСО повністю відповідають Міжнародним стандартам фінансової звітності (МСФЗ), а всі регіональні і національні стандарти повинні бути приведені у відповідність з МСО. Наступне видання МСО було намічене на кінець 2003 р. Сьогодні немає остаточного, повністю узгодженого зібрання МСО, оскільки у виданні 2001 р. ряд стандартів (або методичних керівництв) представлені у вигляді "проектів для обговорення" [6, с. 50].

Крім того, в МСО-2000 істотних змін та перейменувань зазнали колишні стандарти МСО 3 і МСО 4, які почали називатися "Застосуваннями міжнародної оцінки", відповідно: ЗМО 1 "Оцінка вартості для фінансової звітності" і ЗМО 2 "Оцінка вартості для цілей кредитування".

На засіданні Координаційної Ради з оціночної діяльності СНД, що відбулося 15 вересня 2001 р. в Кіргістані (де проходив Міжнародний Конгрес оцінювачів "Глобалізація оціночної діяльності"), були ухвалені спільні для країн СНД рішення (стандарти), запропоновані

Об'єднаною науково-методологічною Радою з оціночної діяльності Відділення економіки Російської Академії наук. При цьому було висловлено спільне бажання оцінювачів і державних органів країн СНД наблизити ці стандарти до міжнародного рівня.

В світлі сказаного слід визначити правову природу Міжнародних стандартів оцінки. Чи є МСО документом, що має юридичну силу, джерелом міжнародного економічного права (МЕП) і національного законодавства? Автор так не вважає і спробує це аргументовано довести.

1. Конституція України (ст. 9) встановлює: "Чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України є частиною національного законодавства України" [7]. Закон України "Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні" (ст. 2) проголошує: "Якщо міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, встановлено інші правові норми щодо оцінки майна, майнових прав та професійної оціночної діяльності, застосовуються правила міжнародного договору".

Отже, для того, щоб Міжнародні стандарти оцінки безпосередньо регулювали відносини з оцінки майна і були джерелом національного законодавства, зацікавлені держави повинні укласти відповідний міжнародний договір і включити Міжнародні стандарти оцінки в текст такого договору.

Не заперечуючи позитивного значення згаданих документів, треба звернути увагу на таке. Міжнародний комітет по стандартам оцінки (IVSC) – *неурядова* організація, що об'єднує товариства оцінювачів 38 країн (їх перелік міститься в преамбулах Стандартів). Окрім цієї організації існує чимало інших, наприклад, Європейська група оцінювачів основних фондів (TEGoVOFA), Європейська група асоціацій оцінювачів (TEGoVA), Британське Королівське товариство фахівців з нерухомості RICS (Royal Institution of Chartered Surveyors) та ін. Таким чином, Міжнародний комітет по стандартам оцінки (IVSC) – лише одна з багатьох структур і не має монопольного права на регулювання в сфері оціночної діяльності. Тобто, розроблені ним стандарти є обов'язковими лише для учасників цієї структури.

В Україні здійснюють активну діяльність всеукраїнські саморегульовані організації оцінювачів практично усіх напрямів та спеціалізацій оцінки, зокрема: Українське товариство оцінювачів, Ліга оцінювачів землі, Союз експертів України, Асоціація фахівців оцінки, Всеукраїнська спілка експертів, Союз оцінювачів землі, Всеукраїнська ліга

сприяння розвитку ринку землі, Земельний союз України. Всі вони й сьогодні застосовують МСО неоднаково, з урахуванням специфіки напрямів оцінки. А одноманітне застосування МСО об'єктивно вимагатиме певної "централізації" їх діяльності.

2. Наступне зауваження стосується "якісного складу" членів Міжнародного комітету по стандартам оцінки (IVSC). Будь-який юрист, знайомий з поняттями "правова система", "правова сім'я" одразу ж помітить, що комітет об'єднує країни не просто різних континентів, але й різних правових систем: англо-саксонської (Австралія, Нова Зеландія, Канада, Велика Британія, США); континентальної (Бельгія, Німеччина, Франція, Італія); скандинавської (Норвегія, Данія, Швеція); змішаної (Камерун, Сингапур, Південна Корея) тощо. Приналежність до різних правових систем обумовлює суттєві відмінності в принципах права, правових інститутах і т.ін. Так, наприклад, право іпотечного закладоутримувача в Англії та Канаді (провінції Онтаріо) вважається *нерухомим* майном, тоді як в інших країнах Британської Співдружності – Новій Зеландії та Австралії – кваліфікується як *рухоме* майно. За законодавством Великої Британії гроші, отримані за заповітом для придбання землі вважаються *нерухомим*, а земля призначена за заповітом на продаж – навпаки, *рухомим* майном [8, с. 115]. Очевидно, що застосування єдиних міжнародних стандартів оцінки в подібних випадках буде ускладненим, або взагалі неможливим. Якщо в межах однієї правової системи існують такі розбіжності, можна уявити які протиріччя існують між законодавством країн, що належать до різних правових систем.

3. Після таких зауважень термінологічні розбіжності МСО можуть здаватися несуттєвими. Але їх також достатньо для того, щоб ускладнити безпосереднє застосування МСО. Так, в літературі з оціночної діяльності використовується поняття "амортизовані витрати заміщення", як більш відповідне загальноприйнятому в міжнародній практиці англійському поняттю DRC (Depreciated Replacement Cost). Але оцінювачі, на відміну від бухгалтерів, віддають перевагу терміну "знос", а не "амортизація", або буквальный переклад "depreciation" з англійської як "знецінення". В той же час в світі є загальноприйнятим, що термін "амортизація" (amortization) не застосовується по відношенню до основних засобів, а має сенс "погашення" по відношенню до позик, а також до нематеріальних активів. Тому, коли мова йде про всю сукупність активів, загальноприйнятим є поняття "depreciation and amortization", тобто "знецінення (знос) основних засобів і амортизація (погашення) нематеріальних активів", а на практиці відповідні суми бухгалтерами "списуються" і "нараховуються".

У перекладах, виданих Міжнародним комітетом зі стандартів фінансової звітності, англійський термін "impairment" переведений як "знецінення", а не "ослаблення", що, по-перше, протирічить сучасним найавторитетнішим словникам (з фінансів, банківсько-кредитних відносин), а по-друге, вносить додаткову плутанину і по інших аспектах економічного знецінення: девальвації, дисконтування та ін.

4. Крім того, Міжнародні стандарти оцінки не є й кодифікацією звичаїв в практиці оцінки. Суттєва відмінність зводу звичаїв міжнародної торгівлі від Міжнародних стандартів оцінки полягає в тому, що джерелом формування звичаїв є стійка звичайна практика, а джерелом формування правил Міжнародних стандартів оцінки – "краща практика", яка не обов'язково буде звичайною практикою. Так, наприклад, в п. 1.1 Стандарту 1 "Ринкова вартість як база оцінки" стверджується, що мета даного стандарту – дати загальноприйняте визначення ринкової вартості, загальні критерії, пов'язані з цим визначенням. Як видно, в даному випадку вживається термін "загальноприйняте", значення якого не співпадає з терміном "звичайне". Крім того, сам термін "краща практика" не має однозначного тлумачення.

Дійсно, Міжнародні стандарти оцінки в своїй основі містять правила проведення оцінки, запозичені з різних національних стандартів оцінки, що встановлюються професійними організаціями оцінювачів або державою. На національному рівні правила проведення оцінки також не є звичаями, оскільки встановлюються професійними організаціями оцінювачів або державою, а не складаються стихійно, самостійно, по волі учасників відносин з оцінки майна.

Слід також зазначити, що кожен член Міжнародного комітету по стандартам оцінки (IVSC) прагне до включення в міжнародний стандарт своєї "кращої" національної практики, відбувається своєрідна боротьба, конкуренція. Так, наприклад, Федеральний союз оцінювачів ФРН (BVS) офіційно проголосив мету своєї роботи в Міжнародному комітеті із стандартів оцінки – привнести національні і загальноєвропейські методи і визначення з тим, щоб вони були визнані на міжнародному рівні. Це важливо, відзначає уповноважений представник BVS, оскільки створює додаткову впевненість у висновках німецьких і європейських оцінювачів, що надалі дозволить працювати за створюваними ними методами [9, с. 31].

Зовсім дискримінаційні (хоча і тимчасові) норми містяться в Коментарі до МСО-2001, з яких слід звернути увагу на "Оцінку вартості на ринках, що розвиваються" (до останніх прийнято відносити і нашу

країну). На ринках різних типів майна, які ще остаточно не сформува-
лись, Коментарі закликають віддавати перевагу не оцінці за ринковою
вартістю, а використовувати МК 8 "Витрати на заміщення з ура-
хуванням зносу".

5. Деякі автори, намагаючись визначити правову природу МСО,
іменують їх "кодексом поведінки оцінювачів". Нібито роль МСО по-
лягає в наданні допомоги оцінювачам при вирішенні питань, на які
немає відповідей в національних стандартах оцінки. Так, І.С. Зикін від-
значає, що Міжнародні стандарти оцінки є "стандартами професійної
діяльності, що регламентують поведінку оцінювачів". Така думка ґрун-
тується на тому, що у кожному із стандартів оцінки МСО міститься роз-
діл "Вимоги стандартів", де детально регламентуються дії оцінювача,
починаючи з моменту прийняття на себе зобов'язань з проведення
оцінки і завершуючи складанням звіту про результати оцінки [10, с. 41].

В зв'язку з цим В.В. Єгоров відзначає, що під терміном "кодекси
поведінки" розуміються як "codes of conduct", так і "codes of ethics",
тобто "норми поведінки" і "етичні норми" [11, с. 39]. У результаті зно-
ву отримуємо неоднозначність і суперечливість термінів – в яких ви-
падках оцінювач порушив норми поведінки (і повинен нести відпові-
дальність), а в яких – етичні норми.

Таким чином, з юридичної точки зору, МСО є декларативним
документом. Звернення до них, як і до інших документів міжнарод-
них неурядових організацій, обумовлюється волевиявленням сторін.
Таке волевиявлення можливе в двох випадках. У першому випадку
сторони в контракті на надання послуг з оцінки прямо зазначають, що
оцінка повинна проводитися на основі Міжнародних стандартів оцін-
ки. У другому випадку сторони включають в текст контракту поло-
ження Міжнародних стандартів оцінки і тим самим підпорядковують
регулювання проведення оцінки вимогам міжнародних стандартів.
При цьому держава безпосередньо не санкціонує застосування Між-
народних стандартів оцінки, а лише *допускає* можливість їх викорис-
тання в рамках своєї юрисдикції, оскільки проголосила в законодав-
стві принципи свободи договору і автономії волі сторін в контракт-
них умовах. Таким чином, для з'ясування правової природи Міжна-
родних стандартів оцінки майна доречно скористатися терміном
"квазіправові норми".

Підсумовуючи викладене, можна дійти певних висновків:

1) безпосереднє застосування Міжнародних стандартів в практи-
чній оціночній діяльності неможливе саме через те, що єдиних загаль-
новизнаних стандартів не існує;

2) Міжнародні стандарти оцінки не тільки можна, але й треба покласти в основу при розробці національних стандартів;

3) застосування і неухильне дотримання Міжнародних стандартів оцінки об'єктивно вимагає "централізації" саморегулювних організацій оцінювачів в Україні;

3) наведені Міжнародні стандарти оцінки слід розглядати як "квазіправо", "методологічний фундамент" для взаєморозуміння оцінювачів різних країн, своєрідний "тлумачний словник" або "кодекс поведінки" оцінювачів.

Використана література:

1. Шем'яков О.П., Пашков С.М. Основні напрямки удосконалення законодавства про оціночну діяльність. / О.П. Шем'яков, С.М. Пашков // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О.Дідоренка. - 2012. - № 2. - С. 148-155.

2. Про затвердження Вимог до якості послуг, що надаються суб'єктами оціночної діяльності, та правил організації системи зовнішнього контролю якості: наказ Фонду державного майна України № 556 від 23.04.2012 // Офіційний вісник України. - 2012. - № 34. - Ст. 1285.

3. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України № 2658-III від 12 липня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 47. - Ст. 251.

4. Леви А.Б. О правовой природе норм Международных стандартов оценки имущества / А.Б. Леви // Вопросы оценки. - 2001. - № 4. - С. 2-9.

5. Микерин Г. И., Недужий М. И., Павлов Н. В., Яшина Н. Н. "Международные стандарты оценки". (Кн. 1: Перевод, комментарии, дополнения; Кн. 2: Глоссарий) - М., 2000. - 312 с.

6. Микерин Г. И. Краткая справка к новой редакции Международных стандартов оценки (МСО-2001) / Г.И. Микерин // Тезисы докладов на IV конгрессе оценщиков России и стран СНГ. - М., 2001. - С. 49-51.

7. Конституція України: Закон № 254 к/96-ВР від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

8. Ануфриева Л.П. Международное частное право. Общая часть. Том 2. / Л.П. Ануфриева. - Издательство БЕК, 2002. - 288 с.

9. Микерин Г. И. Методология оценки-2000 и её глобальная гармонизация / Г.И. Микерин // Тезисы докладов на III конгрессе оценщиков России и стран СНГ. - М., 2000. - С. 28-32.

10. Зыкин И.С. Обычаи и обыкновения в международной торговле / И.С. Зыкин. - М., 1983. - 386 с.

11. Егоров В.В. Некоторые инструменты негосударственного регулирования в международной торговле: правовые аспекты / В.В. Егоров // Государство и право. - 2000. - № 8. - С. 37-42.